

"...statul nu este un scop în sine, ci un mijloc și anume mijlocul cel mai potrivit din câte a găsit până acum omenirea spre a asigura poporului respectiv posibilitățile de manifestare"¹.

Limba română a moștenit din limba latină o serie de cuvinte păstrate în graiul popular și în textele vechi, care reflectă forma de organizare politică și socială, ca de pildă: curte, centru fortificat al domeniului feudal, cetate, în românește semnifică castel întărit, domn prin care se înțelegea mai întâi stăpânul pământului - seniorul feudal, apoi șeful statului, țara (*terra*) a devenit țara sau statul. Evoluția semantică a acestor cuvinte poate proba continuitatea câtorva forme de viață politică a poporului român din antichitate până în evul mediu².

După ce armata și administrația romană s-au retras din Dacia, populația băștinașă va continua să trăiască în obști sătești, formă de organizare cunoscută de geto-daci, care s-a păstrat și în timpul stăpânirii romane, rămânând și mai departe pe teritoriul vechii Dacii și în evul mediu românesc, constituind și cel mai vechi element de unitate și continuitate la români.

Ca formă de proprietate asupra pământului, obștea îmbină elementul colectiv cu cel individual. Pășunile, pădurile, apele curgătoare, bălțile erau stăpânite în comun, ele aparținând întregii obști. Cea mai mare parte a pământului arabil era proprietatea obștei. El se împărțea prin reprezentanții obștei, juzi - "oameni buni și bătrâni", periodic, de obicei, din trei în trei ani, pe familii după necesități și după posibilitățile de cultivare. Se practica și sistemul tragerii la sorti, de aceea lotul familial se mai numea și "soartă". O altă parte a fondului funciar agricol rămânea în folosință comună a obștei și era cultivat prin colaborarea tuturor familiilor. Produsele care se obțineau de pe aceste terenuri reprezentau fondul comun de rezervă pentru cazuri deosebit de grave - secetă, război³.

În rândul izvoarelor scrise referitoare la existența obștei, în afară de mult discutatele versuri ale lui Horațiu⁴, pentru o etapă ulterioară putem cita "pătimirea Sf. Sava"⁵ datând din secolul IV și "Strategiconul" din secolul VI⁶, care atestă la nordul Dunării prezența satelor și a obștilor sătești, în care locuitorii, membrii obștei erau liberi și solidari între dânsii.

Într-un moment istoric greu de precizat, datorită gradului diferit de fertilitate a loturilor individuale, datorită faptului că în cadrul obștei se ridicau persoane care își formaseră o poziție privilegiată, obținând sarcini administrative sau judecătorești s-a ajuns la o structurare socială și la apariția unor relații de tip feudal. În obște, un loc deosebit îl ocupa judele, denumire care provine de la cuvântul latin *judex*. Mai târziu, începând cu secolul al VII-lea, locul juzilor a fost luat treptat de cnezi și de voievozi. Spre deosebire de alte popoare, la noi, voievodul a devenit domn și stăpîn și comandant militar iar cnezii au fost subordonați acestuia, atribuțiile militare și judecătorești fiind contopite în aceeași persoană. Toți din obște care erau în stare să poarte arme, aveau obligația de a participa la lupte. Pentru a rezista în fața dușmanilor și a-i respinge, s-a trecut la unirea obștilor sătești, la confederarea lor, formându-se uniunile de obști sau țări, sau după denumirea dată de Nicolae Iorga, "Romanii populare"⁷. Aceste formațiuni le găsim în zone geografice protejate în mod natural (pe valea unui râu sau într-o depresiune). Trecerea de la formațiuni de tipul "Romaniilor populare" sau al uniunilor de obști la forme de organizare mai complexă de tipul țărilor sau al voievodatelor apare mai clar în Maramureș, unde regalitatea maghiară nu a putut să ajungă decât în secolul al XIV-lea. "Țara Maramureșului" era formată din șase sau șapte uniuni de obști. Aici se găseau cnezi de sat care aveau în stăpânire un sat sau două, cnezi de vale, a căror cnezate sau jupanate aveau în subordine mai multe sate (4-18), așezate pe văile Vișeuului, Marei, Cosăului, Izei și voievozi, conducători ai unei forme superioare de organizare, voievodatul. Voievozii îndeplineau sarcini militare, judecătorești, bisericesti. Autoritatea voievodului este îngrădită de adunarea cnezilor, la fel după cum în etapa ulterioară, sfatul boierilor va îngrădi autoritatea domnească. Probabil că o organizare identică aveau și celelalte țări românești răspândite pe întreg teritoriul nostru, despre care avem informații fie din izvoarele scrise,

fie prin tradiția populară. Menționăm: Țara Bolohovenilor, Țara Câmpulungului Moldovenesc, ("republica" citată de Dimitrie Cantemir ⁸), Țara Berladnicilor, Țara Tigheciului, sau Chigheciului altă "republică" menționată de eruditul domn al Moldovei, Țara Vrancei, formațiunile dobrogene și cele de la Dunărea de Jos, Blachia dintre Carpați și Dunăre, Țara Loviștei, Țara Mehedinților, Țara Severinului, Țara Hațegului, Țara (ducatul) Amlașului, Țara Făgărașului, Țara Bârsei, Țara Oașului, Țara Silvaniei, Țara Moților, Țara Zarandului, etc. În documente apar și formațiuni românești în secolul IV cu centrul la Moldovenești (jud. Cluj), la Orlat (jud. Sibiu).

Evoluția economică și creșterea demografică au dus la schimbări și în structura societății. Se conturează elementele specifice orânduirii feudale. Din secolul X încep să apară în acte scrise ducatele, voievodatele, jupanatele, fie în teritoriul din interiorul arcului carpatic, fie în Dobrogea, fie la răsărit de Carpați, fie între Carpați și Dunăre. Notarul anonim al regelui Bela pomenește la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului următor pe ducele Menumorut, a cărui autoritate se exercita asupra unei formațiuni situată în nord vestul Transilvaniei, cu reședința în cetatea Biharea. Cronica transcrie și răspunsul ducelui Menumorut, când solii regelui Ungariei și-au manifestat pretențiile asupra voievodatului său, străvechi teritoriu românesc. "Noi însă nici din dragoste, nici de frică nu-i cedăm din pământ, chiar și cât cuprinde un pumn, deși a zis că are drept asupra lui" ⁹. Tot din aceeași cronică aflăm și despre voievodul Gelu, care avea sub autoritatea sa teritoriul cuprins între Porțile Mezeșului și izvoarele Someșurilor, cu centrul în cetatea Dăbâca. El a încercat să-i oprească pe unguri, conduși de Tuhutum să pătrundă în Transilvania, dar pierе în luptă, ucis de aceștia. Un al treilea organism politic românesc, menționat în cronică, este situat în Banat, între Orșova și Mureș, fiind condus de Glad. În Transilvania se mai aflau și alte formațiuni politice românești, unele atestate și arheologic, care nu au fost pomenite de Anonymus, pentru că au rămas în afara ariei de cucerire maghiară. Cucerirea Transilvaniei de către dinastia arpadiană s-a realizat cu greu, acțiunea ei s-a desfășurat de-a lungul a două secole, de la sfârșitul secolului al XI-lea până la începutul secolului al XIII-lea, împiedicând consolidarea formațiunilor statale românești existente. Regii unguri au fost nevoiți să accepte elemente de autonomie românească, care reies și din statutul pe care l-a avut Transilvania în cadrul regatului maghiar. Voievodatul Transilvaniei, dependent de coroana ungară, s-a suprapus pe o structură politică și teritorială românească, pe care cuceritorii au fost obligați s-o respecte, instituția voievodatului reprezentând o organizație politică specific românească ¹⁰.

Forma de organizare politică a Transilvaniei, voievodatul, a luat naștere din instituțiile băștinașe, găsite de regii arpadieni când au cucerit Transilvania. "Voievodatul ... nu e altceva decât dezvoltarea pentru întreaga Transilvanie, a vechilor "ducate", voievodate din secolele VIII-XI" ¹¹. Voievodatul reprezintă o instituție specifică numai Transilvaniei în întreaga arie a statului feudal maghiar.

Accentuarea autonomiei voievodatului Transilvaniei și orientarea lui spre celelalte două țări românești de la sud și est de Carpați, se explică prin faptul că toate cele trei țări erau locuite de populație românească, aproape în totalitate în Țara Românească și Moldova, în majoritate absolută în Transilvania. La întărirea autonomiei voievodatului transilvănean au mai contribuit și unele instituții specifice, deosebite de cele existente în regatul feudal maghiar. Printre acestea menționăm adunările nobiliare, congregațiile convocate și întrunite de către voievod sau vice voievod cărora, pe lângă atribuții judiciare, le revin și atribuții cu caracter administrativ, economic și militar.

Districtele românești, scaunele săsești și secuiești, deasemenea instituții specifice ale Transilvaniei, se manifestă și ele în cadrul autonomiei Transilvaniei. Districtele românești nu sunt altceva decât vechile cnezate, care au supraviețuit suportând modificările cerute de dezvoltarea istorică. Sunt cunoscute districte românești în diferite zone ale Transilvaniei, fiecare cuprinzând mai multe sate. În organizarea lor internă și în problemele judiciare se conduceau după "legea românilor" (*ius valachicum*), care trebuia să fie respectată și de oficialitatea Ungariei ¹². Un astfel de district era Țara Făgărașului, care s-a menținut vreme mai îndelungată (și în a doua jumătate a secolului XV-lea) și datorită stăpânirii domnilor Țării Românești asupra sa. Aceeași situație a avut-o și districtul Amlașului, format din 7 sate românești. Și în Țara Hațegului se găsesc districte românești. Aceste forme de organizare românească erau conduse de mai mulți cnezi, voievozi și crainici, care vor juca un rol

important până în secolul al XVIII-lea.

Scaunele săsești și secuiești se formaseră în secolele XIII-XIV. Instituirea lor, evoluția și organizarea aproape în același fel se poate înțelege prin "existența unor instituții asemănătoare, găsite de secui și sași, la așezarea lor în teritoriul respectiv". Aceste instituții nu puteau fi decât ale populației băștinașe românești, scaunele de judecată"¹³.

Contemporane cu ducatele și voievodatele românești sunt atestate mai ales din secolele IX-X în documente, formațiuni statale la irlandezi, cehi, sârbi, croați, norvegieni, suedezi, danezi, unguri, ruși. Dacă nu ar fi fost atacurile maghiare asupra Banatului, Crișanei și Transilvaniei, ar fi urmat unirea acestor formațiuni într-un stat mai cuprinzător, într-un voievodat, așa cum s-a întâmplat la sud și est de Carpați. Tradiția românească însă se va păstra în Transilvania. Istoria politico-militară a Transilvaniei, începând cu cea de a doua jumătate a veacului al XIII-lea se caracterizează prin lupta pentru menținerea autonomiei voievodatului, formă autohtonă de organizare, comună și celorlalte țări române.

Românii în secolele XIII-XIV vor fi influențați de schimbările care au loc în Europa, ceea ce va duce la modificări de ordin social și politic, așa cum ele apar în Diploma Cavalerilor Ioaniți, dată de regele Bela în 1247. Această diplomă atestă în sudul Carpaților o societate dezvoltată, organizată în formațiuni politice. La vest de Olt se găsea voievodatul condus de Litovoi; cnezatul lui Farcaș era în județul Vâlcea, a lui Ioan spre Dunăre, în județul Dolj, iar la răsărit de Olt, pe valea Argeșului și a Dîmboviței se afla "țara lui Seneslau, voievodul românilor"¹⁴. Această diplomă atestă coexistența a două organisme politice diferite ca mod de evoluție: cnezatul, specific ca formă de organizare a perioadei anterioare și voievodatul sau țara, organism realizat prin extindere teritorială, cu elemente superioare, cu instituții mai complicate. Pentru formațiunea condusă de Litovoi voievod, există două denumiri țară și cnezat, date aceleiași formațiuni teritoriale, conduse de el¹⁵. Diploma consemnează și o stratificare socială. Existau *maiores terrae* stăpâni pământului care dispuneau de forțe militare și erau chemați să colaboreze cu Cavalerii Ioaniți împotriva cumanilor. Concretizarea acestei categorii sociale a fost rezultatul unui proces de dezvoltare economică, care s-a reflectat și în diplomă. Existența aristocrației, a proprietarilor de pământ explică dezvoltarea domeniului feudal, a cărei economie se baza pe producția de cereale, cum reiese și din diplomă. Dezvoltarea societății românești dintre Carpați și Dunăre în secolul al XIII-lea indică cum s-a putut manifesta chiar din a doua jumătate a secolului respectiv acțiunea de înlăturare a suzeranității maghiare, chiar prin forța armată. Este vorba de lupta desfășurată probabil în 1279 de voievodul Litovoi (poate fi același cu cel din diploma datată în 1247 sau numai o potrivire de nume) împotriva coroanei maghiare. Litovoi și-a jertfit viața, iar fratele său Bărbat a fost luat prizonier, fiind apoi răscumpărat cu o mare sumă de bani. Banii plătiți pentru eliberarea lui Bărbat sugerează bogățiile de care dispunea țara, ca urmare a unei intense dezvoltări economice. Venirea la tron a acestuia după moartea fratelui său Litovoi, mai poate indica caracterul dinastic al autorității politice, precum și consolidarea instituției voievodale. Desigur că acest teritoriu care a cunoscut formațiuni politice, anterioare lui Litovoi și Seneslau va constitui terenul de unde se va acționa pentru unificarea teritoriului din vremea lui Basarab. Deci, statul feudal la noi poate fi considerat rezultatul reunirii a numeroasele stătuțe, a voievodatelor, în lupta împotriva statelor vecine mai puternice, această acțiune având la bază o deosebită dezvoltare economică. Nicolae Iorga arată că prin confederarea *romaniilor* se realizează o daco-romanie, o Românie.

Făurirea statelor românești nu poate fi privită decât ca un proces unitar care s-a desfășurat de-a lungul a mai multor sute de ani, din secolul X până în secolul XIV. Titlul de șef al statului este acela de voievod, identic cu cel de șef militar, ales de uniunile de obști. Voievodul Valahiei (mare voievod în documentele străvechi)¹⁶ și cel al Moldovei purtau și titlul de domn; ei adoptă și formula cu caracter teoretic "din mila lui Dumnezeu". În Țara Românească, în documentele mai vechi se găsește și formula "cel în Christos Dumnezeu credinciosul".¹⁷

Unificarea formațiilor statale de pe teritoriul nostru și centralizarea lor va căpăta forme concrete la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, când voievodul Basarab, fiul lui Tihomir a unificat teritoriul dintre Carpații meridionali și Dunăre, afirmându-și autoritatea absolută

și peste munți, în Țara Făgărașului; în vest cuprindea Banatul de Severin, în est sudul Moldovei, la nord de Delta Dunării, între Prut, Nistru și Marea Neagră, - viitoarele județe Ismail și Cetatea Albă - teritoriu numit Basarabia, de la numele lui Basarab.¹⁸ Aceasta a devenit "întemeietorul celui dintâi stat românesc de sine stătător", care a luat numele de Țara Românească, Țara Românilor, redat în limba slavă veche cu termenul de Valahia.

Basarab a ajuns conducătorul unui stat care obținuse independența față de coroana maghiară, după care a avut loc lupta dusă cu Carol Robert de Anjou. Dezvoltarea economică a Valahiei din vremea lui Basarab rezultă și din faptul că în 1330, încercând să împiedice acțiunea lui Carol Robert de invadare a teritoriului nostru, domnul român putea oferi regelui Ungariei, ca răscumpărare a păcii suma de 7000 de mărci¹⁹, care echivalează cu 74 kg. de aur sau 1157 kg. de argint. Întinderea țării lui Basarab, autoritatea de voievod și domn, pe care o exercita, puterea economică de care dispunea, au făcut ca acea organizație politică, administrativă și militară care era Valahia - Țara Românească, să constituie modelul, după cum afirma Nicolaie Iorga, pentru cea de "a doua libertate românească", Moldova.

Nu se cunoaște exact cum a fost instaurat Dragoș ca voievod al formațiunii statale de la răsărit de Carpați. Din îmbinarea realului cu legenda descălecatului, știm că Dragoș și însoțitorii lui au venit din Maramureș, au preluat puterea și au trecut la organizarea administrativă a statului. Sosirea lui Dragoș de peste munți nu este o urmare a unei vânători organizate, cum ne prezintă legenda și cum susțin și unii istorici moderni, ci a fost rezultatul unor acțiuni pregătite din rândul nobilimii de la curtea maghiară, folosindu-se elementul românesc din Maramureș. Întemeierea statului de sine stătător Moldova sau "Moldovalahia", "Țara românească a Moldovei" sau "Valahia Minor", cum este denumită în izvoare, pentru a nu se confunda cu cealaltă țară românească Valahia, a fost un proces complex și îndelungat la care și-au adus contribuția mai mulți factori - creșterea demografică, dezvoltarea economică, socială, politică și culturală. Pe plan extern asistăm la mutațiile din spațiul carpato-danubian, determinate de incursiunile mongole și de încercările statelor din preajmă de a-și menține teritoriul²⁰. La acțiunea de întemeiere a statului de la răsărit de Carpați trebuie să luăm în considerare și elementele de conjunctură, aderarea vârfurilor feudale din Maramureș la evenimentele care s-au petrecut în Moldova ca urmare a situației din acea perioadă, de "adâncă nemulțumire a maselor față de opresiunea angevină"²¹. Statul ungar în acea perioadă era angajat în disputa cu statul român dintre Carpații meridionali și Dunăre și cu tulburările provocate de românii din Transilvania, ca răspuns la înăsprirea regimului de discriminare socială și confesională. Întemeierea statului lui Basarab în Muntenia a constituit un exemplu pentru Moldova, putând să urmărim paralelisme ale acestui proces în ambele Țări românești. Întârzierea s-a datorat menținerii mai îndelungate a stăpânirii mongole în Moldova. Nereușind în 1359 să pună capăt dominației ungare, câțiva ani mai târziu elementele locale, în colaborare cu Bogdan din Maramureș, au izbutit să înlăture prin forța armelor dominația maghiară. Așadar, trecerea voievodului maramureșan Bogdan în Moldova, este un fapt real, atestat de izvoare. O astfel de trecere ar fi avut loc și din Țara Făgărașului în Muntenia, sub conducerea unui voievod local, pe care legenda îl numește Negru Vodă. În felul acesta poate fi interpretată legenda "descălecatului" Țării Românești. Ceea ce tradiția numește descălecat, nu este decât un curent de emigrare de populație din Transilvania la sud de Carpați, care deși nu a creat statul Țara Românească, formațiuni politice românești existând aici cu mult înainte de data descălecatului, a avut un rol însemnat în creșterea potențialului uman al organizațiilor politice românești de la sud de Carpați, a fost un factor important în unificarea lor²².

Împotriva descălecatului s-a pronunțat și istoricul P. P. Panaitescu, care arată pe drept cuvânt că emigrarea de populație din Transilvania dincoace de munți consta "doar de mutarea unor grupuri izolate, fără conducători politici. O asemenea emigrare n-a putut forma un stat; pentru aceasta ar fi trebuit o oaste cuceritoare". El afirmă că legenda "descălecatului" nu are nici un temei "serios în ochii istoricilor" și că "trebuie să renunțăm azi (1938) la mitul descălecării. Populația românească întemeietoare de stat în Țara Românească și în Moldova a fost de aici"²³. Istoricul sublinia următoarele: "Întemeierea" este un fenomen complex, în primul rând social și ea nu poate fi înțeleasă decât în

legătura cu dezvoltarea societății românești: creșterea populației, diferențierea ei în clase sociale de stăpâni ai pământului și ai muncii țăranilor dependenți, crearea orașelor, a drumurilor de negoț, ... formarea ierarhiei feudale, toate bazate pe existența unui popor românesc, omogen ca limbă, în stare să conceapă și să apere o organizație de stat proprie²⁴. Referindu-se la aceeași problemă, P. P. Panaitescu spunea că întemeierea înseamnă trecerea de la "țară" la stat; el citează în sprijinul acestei idei afirmația unei cronici în care se spune că Moldova s-a întemeiat prin mărirea "țării" (*terra*), care s-a prefăcut într-un stat (*regnum*)²⁵.

În 1365, Moldova devine stat independent. Procesul de unificare care a continuat, statul feudal centralizat din estul Carpaților, sub Bogdan I și urmașii săi Mușatini, reunind teritoriile românești cuprinse în răsărit până la Nistru, la nord până către izvoarele Ceremușului, la sud până la gurile Dunării și Marea Neagră. În 1392, Roman se va putea intitula "voievod stăpânitor al Țării Moldovei de la munte până la mare"²⁶.

Realizându-se cele două state politice românești, la sud și la est de Carpați, ca state suverane, de sine stătătoare, regalitatea maghiară a căutat să-și consolideze dominația în Transilvania, unde românii formau majoritatea. S-a trecut la eliminarea lor progresivă din sistemul politic al țării și s-a dus lupta împotriva confesiunii ortodoxe²⁷.

În secolul al XIV-lea s-a realizat și în spațiul geografic dintre Dunăre și Mare un stat feudal. Spre mijlocul acestui secol, în ținutul de la Marea Neagră s-a consolidat un voievodat românesc, cu centrul la Căvarna (Căliacra), condus de Balica, care se amestecă în luptele din Imperiul Bizantin. El va trimite în anul 1346 un număr de 1000 de oșteni, conduși de frații săi, Teodor și Dobrotiță, în sprijinul pretendentului la tron. Mai târziu, după moartea lui Balica, Dobrotiță va deveni probabil după numele său se va intitula Dobrogea. În 1354, urmașul lui Balica și-a întins stăpânirea până la gurile Dunării, intrând în conflict cu genevezii. Acțiunile otomanilor vor duce la încheierea existenței statului dobrogean, al cărui teritoriu se va găsi temporar sub stăpânirea voievodului Țării Românești, Mircea cel Bătrân.

Constituirea statelor feudale românești de sine stătătoare, a avut loc odată cu obținerea neatârnării lor, dar nu s-a realizat și desăvârșirea unității politice a românilor. Simultaneitatea întemeierii statelor feudale românești, paralelismul în procesul de formare, reprezintă dovezi ale evoluției unitare a societății românești. Pluralismul statal nu a însemnat pluralism etnic, același popor român a dat în condițiile feudalismului mai multe organisme politice, așa cum s-a întâmplat în întreaga Europă medievală.²⁸

După ce s-au realizat la sud și est de Carpați, statele politice românești ca state suverane, s-a trecut la consolidarea puterii centrale de stat, prin organizarea armatei, a instituțiilor laice și eclesiastice, care să confere țărilor române atributele unui stat de tip feudal.

Domnul era șeful oștirii, judecătorul suprem, numea și destitua pe dregători, strângea birurile pe tot întinsul țării prin funcționarii lui. Orice cumpărare sau stăpânire de pământ trebuia întărită prin privilegiul domnesc (*hrisov* sau *uric*) căci domnul era considerat ca stăpânul întregii țării. Un călător italian prin Țara Românească, ajuns secretar a lui Petru Cercel, spre sfârșitul secolului al XVI-lea relatează următoarele ... "Nu există altă lege decât voința principelui (la *volonta del Principe*) care se conduce după vechile obiceiuri ale țării (*secondo la usanza antiche del paese*), din care ia în majoritatea cazurilor pilde, cu ajutorul celor 12 boieri principali ... Domnul după buna lui socoteală (*beneplacito*) dă sentința ... și tot ce face e aprobat (*aprenato*) ca bun făcut."²⁹

Domnul era ajutat la cârmuirea țării de sfatul boierilor. Marii dregători alcătuiau sfatul tainic al domnului, care mai târziu, în cazuri de judecată se va numi și divan. Sfatul lua toate hotărârile privitoare la politica țării și avea drept de judecată. În cazuri grave se aduna "sfatul cel mare" în care intrau și boierii mai mici. În fruntea marilor dregători din Țara Românească era "marele ban". La sfârșitul veacului al XV-lea, scaunul banului se mută la Craiova. Șeful cancelariei domnești era "marele logofăt"; el avea și pecetea domnească. Conducătorul și judecătorul curții domnești și al întregii țări era marele vornic. Marele postelnic avea grijă de administrația curții domnești; în fruntea finanțelor era "marele visternic" iar "marele spătar" ținea la ceremonii spada domnească. Deci, organele statului erau diferențiate, satisfăcând sarcinile sale.

Interesele statului erau aparate de oaste. Oastea cea mică era formată din țăranii de pe domeniile puterii centrale, scutiți de alte obligații, în schimbul serviciului militar, precum și din micii dregători centrali și locali ai domniei, cu atribuții administrative dar și militare, o mică nobilime sau o mică boierime, care în schimbul îndatoririlor ostășești beneficiau de anumite privilegii. Oastea cea mică era supusă direct domnului sau voievodului. În caz de mare primejdie era chemată "oastea cea mare"³⁰, formată din toți locuitorii țării, capabili să poarte armele. Acești ostași s-au purtat eroic în bătăliile de la Posada și Rovine, Vaslui și Calugăreni.

Consolidarea statului a dus la întărirea aparatului de stat, la dezvoltarea economică a țării prin măsuri care au dinamizat producția meșteșugărească, circulația mărfurilor, închegarea de centre orășenești, perfecționarea sistemului administrativ, sporirea capacității militare, întărirea bisericii. Creșterea economică a țărilor române este dovedită prin dările din produse agricole față de stat și față de stăpânii feudali, prin daniile de "moșii" din partea puterii centrale pentru slujitorii credincioși-boieri sau fețe bisericești, de existența monedei proprii în Țara Românească în timpul lui Vladislav Vlaicu iar în Moldova pe vremea lui Petru Mușat, de întărirea legăturilor economice între cele trei țări române. Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea au fost date privilegii comerciale de către domnii munteni și moldoveni, negustorilor transilvăneni, pentru a face negoț în Țara Românească și Moldova și de voievozii Transilvaniei și regii Ungariei, negustorilor munteni și moldoveni, pentru a face comerț în Transilvania. Dezvoltarea organizării statelor a consolidat organizarea politică a Țării Românești și a Moldovei și după moartea lui Basarab și Bogdan. Însăși titulatura domnului muntean, Mircea cel Bătrân cu care își începe el hrisoavele, reflectă întărirea statului, atât ca întindere, cât și ca organizare "Eu cel în Hristos Dumnezeu, binecredinciosul și binefăcătorul și la Hristos iubitorul și singur stăpânitorul, Io Mircea, mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătarești și Amlașului și Făgărașului, herțeg și domn al Banatului Severinului, și pe amândouă părțile pe toată Podunavia, încă și până la Marea cea Mare și stăpânitor al cetății Dârstorului (...)"³¹. La fel și Moldova, cuprindea un teritoriu deosebit de întins, la sfârșitul secolului al XIV-lea, pe vremea lui Roman I, cum s-a mai menționat anterior.

Apariția statelor feudale, Țara Românească și Moldova, a avut un rol deosebit în istoria poporului nostru. O realitate care trebuie acceptată este continuitatea statelor românești. Se constată existența lor neîntreruptă, rezistând tendințelor de anexare sau asimilare, manifestate de regatele sau imperiile vecine. Aceasta continuitate se explică și prin folosirea judicioasă a mijloacelor politice, diplomatice în relațiile interstatale și când altfel nu era posibil, prin rezistența armată. Așa cum am mai arătat, Transilvania se dezvolta în cadrul statului feudal maghiar. Tendințele de autonomie ale voievodatului transilvănean erau alimentate și de relațiile strânse economice, culturale și politice cu celelalte țări românești - Moldova și Țara Românească.³²

NOTE

¹ C. C. Giurescu, *Amintiri*, Ed. Sport-Turism, 1976, p. 236.

² A. Oțetea, *La formation des états féodaux roumains*, în *Nouvelle études d'histoire*, III/1965, p. 88.

³ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ed. a II-a, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 36.

⁴ Horațiu, *Oda III*, 24, 9-21, în *Izvoarele privind istoria României*, vol. I, București, 1964, p. 211; A. Bodor, *Contribuții la problema agriculturii în Dacia, înainte de cucerirea romană. Problema obștilor la daci*, partea I, în SCIV, VII, 3-4/1956, p. 253-256; partea II, în SCIV, VII, p. 1-4/1957, p. 137-149; I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, 1977, p. 176-178; H. H. Stahl, *Contribuții la istoria satelor devălmășe românești*, București, 1958, p. 273-277 și 294-296.

⁵ P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală*, București, 1964, p. 22 și urm.; Șt. Olteanu, *Procesul de organizare statală în sec. IX-XIV*, în *Studii*, 4/1971, p. 770, nota 56.

⁶ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 24-26; Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 770, nota 57.

⁷ N. Iorga, "Romania" dunăreană și barbarii în secolul al VI-lea, în vol. *Studii asupra evului mediu românesc*, ediție îngrijită de Șerban Papacostea, Ed. științifică și enciclopedică, Buc. 1984, p. 29-38.

⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Minerva, 1986, p. 134-135.

⁹ Anonymus, în *Izvoarele istoriei românilor*, I, *Faptele ungurilor*, traducere de G. Popa Lisseanu, București, 1934, p. 40.

- ¹⁰ Fl. Constantiniu, Apariția statelor feudale românești, în Revista UNESCO, 3-4/1979, p. 193 și urm.
- ¹¹ Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania ?* Ed.Dacia, Cluj, 1983, p. 50.
- ¹² Ștefan Pascu, *Op. cit.* p. 51.
- ¹³ *Ibidem*, p. 52.
- ¹⁴ *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I, (1247-1500).
- ¹⁵ Șt. Olteanu, Procesul de organizare statală în secolele IX-XIV, în Studii 4/1971, p. 771.
- ¹⁶ A. Sacerdoțeanu, *Titlul de "Mare voevod al Țării Românești"*, București, 1941, p. 16.
- ¹⁷ Ioan Bogdan, *Originea voievodatului la români*, București, 1902, p. 17.
- ¹⁸ *Documente privind istoria României, veacurile XIII-XV*, Edit. Academiei, București, 1950, p. 51, M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 107.
- ¹⁹ *Cronica pictată de la Viena*, în *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, traducere, G. Popa Lisseanu, București, 1937, p. 234-226.
- ²⁰ V. Spinei, *op. cit.*, p.307.
- ²¹ V. Spinei, *op. cit.*, p. 322.
- ²² Ștefan Ștefănescu, Mișcări demografice în țările române până în secolul al XVII lea și rolul lor în unitatea poporului român, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 194-195.
- ²³ P. P. Panaitescu, De ce au fost Țara Românească și Moldova țări separate, în Revista fundației regale, V/1938, p. 562; idem, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 292-293; Nicolae Stoicescu, "Descălecat" sau întemeiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. Legendă și adevăr istoric, în vol. *Constituirea statelor feudale românești*, Ed. Academiei, București, 1980, p. 117, nota 88.
- ²⁴ P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, p. 292-293.; Nicolae Stoicescu, *op. cit.* p. 117-118, nota 88.
- ²⁵ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, loc. cit. Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p.118, nota 89.
- ²⁶ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol.IV, ed. III a, p. 214. M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.* 113, nota 66.
- ²⁷ Fl. Constantiniu, *op. cit.*, p. 193 și urm.
- ²⁸ Fl. Constantiniu, *Op. cit. loc. cit.*
- ²⁹ Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul secolului XVI*, Sibiu, 1994, p. 181-182.
- ³⁰ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. IV. Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
- ³¹ *Documente Romaniae Historica*, B. Țara Românească (1247-1500), vol. I, edit. Academiei, 1968, p. 64.
- ³² Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 430.